

„БІБЛІОТЕКА РІДНОЇ МОВИ“
ВИДАЄ ПРОФ. Д-Р ІВАН ОГІЄНКО
1933 1936

Огієнко

Проф. д-р Іван Огієнко

НАУКА ПРО РІДНОМОВНІ ОБОВ'ЯЗКИ

Рідномовний Катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства

1936

ДРУКАРНЯ ОО. ВАСИЛІЯН У ЖОВКВІ

ІВАН ОГІЄНКО /МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН/

Огієнко Іван Іванович /15 січня 1882, м. Брусилів на Житомирщині - 29 березня 1972, м. Вінніпег, Канада; з 1940 р. - Іларіон/ - український вчений-філолог, педагог і церковно-громадський діяч. Народився в селянській сім'ї. Закінчив Київський університет, був професором цього університету, брав участь у відомому семінарі В. Перетца, досліджував українську мову і давнє українське письменство. 1919 р. призначений міністром народної освіти і міністром віросповідань Української Народної Республіки. У 1918-1920 рр. - ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету.

Після поразки визвольних змагань українського народу Огієнко наприкінці 1920 року емігрував до Польщі, жив у м. Тарнові поблизу Кракова, організував там осередки українського культурно-національного і релігійного життя. З 1924 року викладав українську мову у Львівській учительській семінарії, у 1926-1932 рр. був професором православного відділу богословського факультету Варшавського університету. 1933 року заснував у Варшаві щомісячний журнал "Рідна мова", який виходив до 1939 року і мав великий вплив на утвердження норм єдиної літературної мови і формування національної свідомості українців поза межами тодішньої України.

1940 року Собор українських православних єпископів у Польщі обрав професора Огієнка архієпископом Холмщини і Підляшшя, у 1944 році він став Холмсько-Підляським митрополитом. Влітку 1944-го митрополит Іларіон змушений був переїхати до Швейцарії, до осені 1947-го жив у м. Лозанні, потім переселився до Канади (м. Вінніпег). У 1951 році його обрано першоієрархом Української Православної Церкви в Канаді. Він упорядкував вищу богословську освіту для православних канадських українців, розбудував богословський факультет Манітобського університету, перетворивши його в Колегію імені св. апостола Андрія, яка готує православних священників для українських поселень усього світу, налагодив видавничу діяльність, розгорнув велику науково-дослідну роботу, випустивши тут понад сорок своїх книг - досліджень з історії культури, церкви, мови, етнології.

Огієнко - один із провідних українських мовознавців, який успішно поєднував науково-дослідну і педагогічну роботу, відстоюючи права української мови в науці, освіті і повсякденному житті українців. Він - автор численних методичних розробок, підручників, посібників, словників, порадників, які широко використовувалися в народній освіті і самоосвіті. Огієнку

„БІБЛІОТЕКА РІДНОЇ МОВИ“
ВИДАЄ ПРОФ. Д-Р ІВАН ОГІЄНКО.

Проф. д-р Іван Огієнко

НАУКА ПРО РІДНОМОВНІ ОБОВ'ЯЗКИ

Рідномовний Катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства

1936

ДРУКАРНЯ ОО. ВАСИЛІАН У ЖОВКВІ

Огієнко, Іван
О-36 Наука про рідномовні обов'язки: Рідномовний катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства. - Факс. вид. - К.: АТ «Обереги», 1994. - 72 с. - (Б-ка АТ «Обереги»).

ISBN 5-8104-0038-8

«Без добре виробленої рідної мови немає всенародної свідомости, без такої свідомости немає нації, а без свідомої нації - немає державности, як найвищої громадської організації». Ці слова видатного мовознавця професора Івана Огієнка особливо актуальні сьогодні.

0 0403000000 - 019 БЗ N 10-93
94

ББК 81

Науково-популярне видання

Факсимільне відтворення видання:
Огієнко Іван. Наука про рідномовні обов'язки
Друкарня О.О. Василяни у Жовкві, 1936 рік.

Київ, АТ «Обереги»
Редакція *Н. Кравченко, Н. Охмакевич*
Комп'ютерний оригінал-макет *Т. Шевченко, М. Короля*

Підписано до друку 15.01.94. Формат 84x108/32. Друк високій.
Ум. друк. арк 3,78. Ум. фарбо-відб. 4,03. Обл.-вид. арк. 1,68.
Зам. № 4-125

Надруковано з фотоформ АТ «Обереги».
252054, м. Київ-54, вул.Тургенєвська, 46.
Харківська книжкова фабрика ім. Фрунзе.
310057, м. Харків-57, вул. Донець-Захаржевського, 6/8.

ISBN 5-8104-0038-8

© Склад, коментарі
АТ «Обереги», 1994

ПЕРЕДМОВА.

Рідна мова — це найважливіша основа, що на ній зростає духово й культурно кожний народ. У житті кожного народу, а особливо недержавного, рідна мова відіграє найголовнішу роллю: рідна мова — то сила культури, а культура — сила народу. Тому зрозуміло, чому всі культурні народи ставляться до своєї рідної мови з найбільшою святістю, з найчужішою опікою. Рідна мова глибоко пересякає наше духове життя — приватне й державне. Давно вже стверджено, що тільки рідна мова принісєть людині найбільше й найглибше особисте щастя, а державі — найсильніші патріотичні характеристики. Без добре виробленої рідної мови нема всенародньої свідомости, без такої свідомости нема нації, а без свідомої нації — нема державности, як найвищої громадської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку й виявлення.

Кожний народ ділиться на багато племен, що говорять більш-менш відмінними говірками чи наріччями. Говіркова мова ніколи не може бути мовою всенаціо-

нальною, — для цього кожний народ утворює собі особливу соборну літературну мову, спільну й обов'язкову для всіх його племін. Літературна мова — це найцінніше й найважливіше оруддя духової культури та найміцніший цемент одности нації, а тому всі народи оточують її найпильнішою опікою. У народів державних літературну мову береже й творить не тільки закон, але й ціле живе життя: церква, преса, школа, уряди, театр, кіна, радіо і т. ін.; навпаки, у народу недержавного літературна мова зростає дуже нерівно й дуже поволі, — головню в залежності від національної свідомости й карности його інтелігенції, його церкви, преси.

Племіна, об'єднані загальною всенародньою свідомістю та однією літературною мовою, складають націю. Нація — це найсильніша всенародня природна організація, що найповніше приносить народові користі політичні й духовні. Свідома нація — звичайно народ державний, і тільки як виняток — недержавний. Найголовніший і найміцніший цемент, що об'днує етнографічний народ і перетворює його в свідому націю — то соборна літературна мова. Ось через що народ, що не має соборної літературної мови, звичайно не є закінчена свідома нація й щастя бути державним не знає; такий народ і політично не силь-

ний, чому лѣгко попадав в залежність сильнішого сусіда.

Рідна й літературна мова — органи надзвичайно ніжні й чутливі, — навіть найменші недостачі й потрясення життя прихатного чи всенароднього помітно відбиваються й на них. Через це кожний народ виробляє собі певну реальну практику, щоб найвірніш забезпечити своїй рідній і літературній мові найкращий і найлѣгший рózвиток, щоб не принести їм найменшої шкоди й найкорótшої затрímки в їхнім розвóю.

Збір державних і приватних практик найкращого розвóю рідної й літературної мови, потрібних для скорішого духового пóступу народу та його культури, зветься рідномовною політикою або наукою про рідномовні обов'язки. Через те, що рідна мова — найголовніший ґрунт, на яким духово зростає й цвіте нація, рідномовна політика — це найважливіша політика всякого народу, яку конче мусить знати кожен інтелігент, якщо бажає бути свідомим членом своєї нації, якщо бажає своєму народові стати сильною нацією. Знання рідномовних обов'язків сильно підносить національну свідомість, а вона — найкращий ґрунт для знання й рózвитку соборної літературної мови. Ось через що корісно, щоб наука про рідномовні обов'язки стала наукою всенародньою.

Рідномовна політика — стара, як сам світ, бо повстала вона ще відтоді, коли люди вперше зачали творити організовані громади. Але наука про рідномовну політику чи про рідномовні обов'язки — наука наймолодша, створена головню за останній час. Через те, що в цій науці я не мав попередників, читачі вибачать мені і неповноту цього курсу, і його недостатчі, бо тут кожний крок довелося прокладати самотійно й самотужки.

Курс мій не прив'язаний конче до якоїсь окремої мови, чи до якогось окремого народу, — він може придатися кожному народові, особліво ж недержавному, що прагне стати державним.

Автор.

Радість коло Варшави.
11-13. VII. 1935.

I. Рідна мова й народ.

1. Рідна мова — то мова наших батьків і мова народу, до якого належимо.

2. Рідна мова — то найголовніший наріжний камінь існування народу, як окремої нації: без окремої мови нема самостійного народу.

3. Ступінь віроблености рідної мови — то ступінь зрілости народу й ступінь глибини його духової культури. Сила нації — в силі її культури, тому треба конче дбати про розвиток рідної мови.

4. Культура рідної мови зростає разом із національною свідомістю народу. Працюймо ж для розвитку цієї свідомости нашого народу!

5. Народ, що не розуміє сили й значення рідної мови й не працює для збільшення культури її, не скоро стане свідомою нацією й не стоїть на дорозі до державности.

II. Держава й рідна мова.

1. Найголовніший обов'язок кожної держави — всіма можливими силами дбати про якнайкращий розвиток спільної для всіх племін її народу літературної

мови, як найміцнішої основи для його духового об'єднання.

2. Свої рідномовні обов'язки супроти своєї літературної мови держава виконує через церкву, школу, пресу, письменників, уряди, судівництво, інтелігенцію, театр, кіна, радіо й т. ін., що обов'язані вживати доброї соборної літературної мови.

3. Держава обов'язана пильно й безперестанно дбати про мову своєї еміграції, змушуючи її вживати тільки соборної літературної мови й вимови та соборного правопису й не допускаючи її до мовного винародовлення.

4. Держава, що не об'єднує всіх племен свого народу спільною соборною літературною мовою, завжди наражена й на політичне роз'єднання цих племен.

5. Кожна держава, що дбає про своє майбутнє, мусить давати своїм меншинам повну змогу нормально розвивати свої літературні мови.

6. Мовне винародовлення завжди й конче провадить до морального каліцтва, а воно — найродючіший ґрунт для різних злочинів. Через це для власного добра держава мусить недопроваджувати своїх меншин до мовного винародовлення.

7. Тільки держава, що мало дбає про своє будуче, не дає літературним мовам своїх меншин повної змоги нормального розвитку.

8. Жодні урядові перешкоди не в силі спинити рóзвитку літературної мови меншини-нації, — вони можуть тільки часово задёржати цей рóзвиток.

9. Держава, що не дає своїм меншинам змоги нормально розвивати свої літературні мови, робить із них своїх неприхильників, що завжди загрожуватимуть політичній силі її.

III. Найперші рідномовні обов'язки кожного громадянина.

1. На кожному кроці й кожної хвилини охороняй честь своєї рідної мови, як свою власну, більше того — як честь своєї нації. Хто не береже чести своєї рідної мови, той підкопує основи своєї нації.

2. Розмовляй у родині своїй тільки рідною мовою. Це принесе тобі правдиву насолоду шляхетного почуття спóвнення найбільшого обов'язку супроти свого народу.

3. Хто в родині своїй розмовляє не рідною мовою, той стоїть на дорозі до мовного винародóвлення, — найбільшого непростінного гріху супроти свого народу.

4. Бережи своє особове ім'я й родовé прізвище в повній національній формі, й ніко́ли не зміняй їх на чужі. Наймёнша тут зміна, — то вже крок до винародóвлення.

5. Кожний, хто вважає себе свідомим членом свого народу, мусить пильно навчатися свої соборної літературної мови.

6. Кожний свідомий член народу мусить завжди допомагати всіма доступними йому способами розвитку культури свої літературної мови.

7. Кожний свідомий член народу мусить добре розуміти й ширити головне рідномовне гасло: „Для одного народу — одна літературна мова й вимова, один правопис“.

8. Кожний свідомий член нації мусить добре знати й завжди виконувати рідномовні обов'язки свого народу.

9. Де б ти не жив — чи в своїм ріднім краю, чи на чужині, — скрізь і завжди мусиш уживати тільки однієї соборної літературної мови й вимови, тільки одного спільного правопису. Тим ти покажеш, що ти свідомий син своєї об'єднаної нації.

10. Кожний свідомий громадянин, живучи серед чужого народу, мусить конче уживати своєї рідної мови не тільки вдома, але й скрізь, де можливо.

11. Кожний громадянин мусить добре пам'ятати й дітей своїх того навчати, що наймиліша мова в цілому світі — то мова рідна.

12. Кожний свідомий громадянин мусить щедро підтримувати свої національні періодичні й неперіодичні видання, да-

ючі їм тим змогу нормальніш розвиватися. Добрий стан національних видань — то могутча сила народу й запевнення розвою рідної мови, а висота їх накладу — то ступінь національної свідомости народу.

13. В справах рідномовної політики свого народу мусить бути серед цілого громадянства за всяких обставин тільки однодушний міцний фронт.

14. Рідномовна політика — то найцінніша й найважливіша частина національної політики взагалі; недотримання її нормальних практик сильно шкодить культурі народу й його політичному станові.

15. Кожний свідомий громадянин мусить матеріально й духово підтримувати свої рідномовні журнали, як головні двигуни наукового вивчення й збільшення культури своєї рідної мови.

16. Кожний свідомий громадянин мусить дбати, щоб навіть у найменших оселях закладалися „Гуртки плекання рідної мови“ (повний Статут таких Гуртків подано в „Рідній Мові“ 1934 р. ч. 11. ст. 465-474).

IV. Десять найголовніших мовних заповідей свідомого громадянина.

1. Мова — то серце народу: гине мова — гине нарід.

2. Хто цурається рідної мови, той у саме серце раниць свій нарід.

3. Літературна мова — то головний двигун розвитку духóвої культури народу, то найміцніша основа її.

4. Уживання в літературі тільки говіркових мов сильно шкóдить культурному об'єднанню нації.

5. Народ, що не створив собі соборної літературної мови, не може зватися свідóмою нацією.

6. Для одного народу мусить бути тільки одна літературна мова й вимова, тільки один правопис.

7. Головний рідномовний обов'язок кожного свідóмого громадянина — працювати для збільшення культури своєї літературної мови.

8. Стан літературної мови — то ступінь культурного розвóю народу.

9. Як про духóву зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого народу судять напéрше з культури його літературної мови.

10. Кожний свідóмий громадянин мусить практично знати свою соборну літературну мову й вимову та свій соборний правопис, а також знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу.

V. Для одного народу — одна літературна мова.

1. Мова, що нею говорить прóстий неписьменний народ, зветься говірко́вою або місцевою.

2. Кожний культурний народ пильнує створити собі одну мову, спільну для всіх своїх племін, щоб нею всі могли найлегче порозуміватися. Ця спільна, чи соборна мова зветься мовою літературною.

3. Всенаціональна мова, що нею урядують, пишуть книжки, навчають по школах і говорить більшість інтелігенції, зветься мовою літературною.

4. Державний народ навчається своїй літературній мові на кожному кроці повсякденного життя, бо чує її в церкві, в школі, по урядах, на зборах, в суді, театрі, в кінах, через радіо й т. ін. Недержавний народ має дуже мало нагоди навчатися своїй літературній мові, а тому використовуйте для цього кожну нагоду.

5. Книжки й періодичні видання треба писати тільки соборною літературною мовою, щоб вони ставали всенароднім добром нації.

6. Книжка, написана місцевою чи говірковою мовою, стає добром тільки місцевим, а не всенароднім.

7. Племена, об'єднані загальною всенародньою свідомістю та однією соборною літературною мовою, складають націю.

8. Без соборної літературної мови жодний, навіть дуже численний народ, не може стати свідомою нацією.

9. Державним народом не може стати

наро́д не свідо́ма нація, що не має соборної літературної мови, спільної для всіх його племён.

10. Найвища й найміцніша духо́ва організація о́дності наро́ду — то соборна літературна мова.

11. Соборна літературна мова дає своєму наро́дові величезні ко́ристі політичні й духо́ві, а саме:

а. Соборна літературна мова надає своєму наро́дові глибокого почуття все-національної о́дності, де б він не жив і до якої держа́ви він не належав би.

б. Почуття ж о́дності народу надає йому живу́щої духо́вої сили й політичної могутости, бо в такого народу-нації всі боронять одно́го й один боронить усіх.

в. Ніякий уря́д не відважиться забирати чи зменшувати волю народо́ві-нації, здементованому соборною літературною мовою.

г. Нація, духо́во об'єднана соборною глі́боко розвиненою літературною мовою, конче стане державною.

г. Сила нації — в силі її культури. Соборна літературна мова — найміцніший ґрунт для зросту здорової духо́вої культури, а тому́ кожний громадянин, що хоче щастя своєму наро́дові, мусить повсякчасно працювати й для збільшення культури своєї літературної мови.

д. Усе, що написане соборною літературною мовою, стає всенаціональним

добром і збільшув всенаціональну культуру.

е. Кожний громадянин мусить виховуватись тільки на всенаціональних культурних надбаннях, бо вони дадуть йому найбільше духових цінностей.

в. Соборна літературна мова, збільшуючи всенародні культурні надбання нації, стає могучим оруддям для виховання правдивих національних талантів і геніїв.

ж. Соборна літературна мова, заціплюючи народіві шляхетне почуття одности, сильно допомагає йому творити національно міцну інтелігенцію й національно міцні характери.

з. Соборна літературна мова принісєть величезні кóристі видавництвам, бо не треба витрачати багато дорогого часу на виправлення рукописів, як то бував, коли письменники пишуть говірковими мовами.

12. Нарóд, що послуговується в своїх писаннях тільки місцевими говірковими мовами, а соборної літературної мови не створив, тратить на тому надзвичайно багато політично й духово. А саме:

а. Нарóд, що спільною літературною мовою не об'єднав своїх племєн у свідóму націю, звичайно має почуття принїзливої самітности, безсилля й безрадности.

б. Почуття самітности, безсилля й безрадности витворює з народа раба, що покíрно служить кожному сильнішому.

в. Народ, що не має соборної літературної мови, не має й всенародніх завдань: свідомою нацією він не стане й державним не буде.

г. Творення тільки місцевих культур, без огляду на культуру всенаціональну, веде до розбиття одности народу.

г. Усе, що написане місцевою мовою, без огляду на всенаціональні завдання, поглиблює розбиття одности народу.

д. Письменник, що знає тільки місцеву мову, а своєї соборної літературної мови не навчився, шкодить всенаціональним завданням, бо веде до розбиття одности народу.

е. Вихований тільки на місцевих інтересах і місцевих традиціях, без огляду на традиції всенаціональні, ніколи не стане великим і для всенаціонального добра нічого помітного не зробить.

є. Таланти й гєнії звичайно не виховуються в народа, що не став свідомою нацією, щєбто що не знає соборної літературної мови, найродючішого ґрунту для великих творців. А коли часом і виховуються, то звичайно пропадають для нього, йдучи на службу чужим.

ж. У народа, що не знає соборної літературної мови, а тим самим не знає й почуття всенаціональної одности й карности, панує політична й культурна анархія, що приносить йому безсилля, ліпше-

знайство, продажність, хрунівство, ви-народовлення, зраду.

з. Народ, що не створив собі соборної літературної мови, цебто не має почуття всенаціональної одности, звичайно не визнає своїх авторитетів, і тим позбавляється доброго проводу й нидів в анархії. Але чужих „авторитетів“ такий народ визнає по-рабському й некритично, й по-рабському клониться їм.

13. Ніхто не знатиме своєї літературної мови добре, відповідно не вчившись її. А знання місцевої мови — то не знання мови літературної.

14. Особа, що не навчилася своєї соборної літературної мови, не може зватися вповні інтелігентною, бо бракує їй найважливішої й найбільшої частини духової культури.

15. Перша ознака правдивої інтелігентности людини — добре знання своєї літературної мови.

16. Сила духової інтелігентности людини — в силі знання своєї літературної мови.

17. Хто не навчився своєї соборної літературної мови зо школи, той мусить конче навчитися її поза школою, якщо бажає бути свідомим і корисним членом своєї нації.

18. Нікому не вільно виправдувати незнання своєї літературної мови нефаховістю або ненавченням її в школі.

19. Хто не знає своєї соборної літературної мови, той не може вважатися за свідомого й корисного члена своєї нації.

20. Скільки книжних мов, стільки й народів. Не робимо з свого єдиного народу кількох народців!

21. Для одного народу мусить бути тільки одна літературна мова, що найсильніше зцементовує окремі його племена в одну свідому міцну націю.

22. Літературна мова в кожного народу повстає однаково: за основу її стає одна історично найсильніша говірка, добираючи собі потрібне й цінне з інших говірок.

23. За основу української літературної мови стала київська говірка, почасти полтавська, взявши трохи з говірок і інших. За основу літературної російської мови стала головно говірка московська, а сучасної польської — говірки головно великопольські.

24. Літературна мова може бути для деяких своїх племін не зовсім зрозуміла, — це загальна доля кожної літературної мови, що до деякої міри завжди є витвір штучний.

25. Своє найміцніше коріння літературна мова завжди бере з мови живої народньої, але вона завжди й далека від неї.

26. З бігом часу кожна літературна мова стає до певної міри штучною й ніби

мертвою, далекою від своєї живої народної мови, а тому її треба відсвіжувати цією останньою.

VI. Для одного народу — одна літературна вимова.

1. Кожна мова складається з багатьох говірок, кожна говірка знає свою власну вимову тих самих слів, свої власні форми.

2. Народ, що знає одну літературну мову, конче творить і одну літературну вимову.

3. Кожен інтелігент, що публічно промовляє: зо сцени, в церкві, в суді, в школі, на зборах, на відчитках і т. ін., обов'язаний промовляти тільки соборною літературною мовою й вимовою.

4. Кожний інтелігент повинен виховувати в своїй родині не тільки соборну літературну мову, але й добру літературну вимову.

5. Добра літературна вимова — то ознака правдивої інтелігентности людини.

6. Церковні проповідники по містах повинні виголошувати свої казання тільки соборною літературною мовою з доброю літературною вимовою. Тільки по глухих сільських церквах можна проповідувати й місцевою мовою.

7. Соборна літературна вимова, як і соборна мова та правопис, зцементовує народ у свідому націю й надає йому

почуття одности, де б він не жив і до якої держави він не належав би.

8. Літературний наголос — основа літературної вимови, а тому працюймо для набуття собі доброго літературного наголосу.

VII. Для одного народу — один правопис.

1. Правопис — то необхідне важливе зовнішнє вбрання кожної літературної мови.

2. Правопис складають учені мовознавці, а до життя запроваджує уряд.

3. Правопис сильно впливає на швидкість і легкість читання, якщо він держиться стільки часу, що до нього при звичаються.

4. Не вільно занадто скоро міняти правопису, бо це понижує загальну „грамотність“ народу.

5. Кожна культурна свідома нація в даний момент має тільки один правопис, обов'язковий для всіх її племён.

6. Соборна літературна мова звичайно знає й один соборний правопис, як зовнішню ознаку своєї одности.

7. Одність правопису, як і одність літературної мови й вимови, сильно впливає на вироблення всенаціонального почуття одности народу.

8. Коли народ — не свідома нація, а тільки етнографічна маса, то він зви-

чайно не знає соборного правопису, --- в нього кожний письменник і кожне видання пишуть своїм „кращим“ правописом, цебто в нього панує правописна анархія. Не наслідуймо їх!

9. У культурного свідомого народу-нації не провадиться більшої боротьби за правопис: цю справу спокійно вирішують йому вчені та уряд, а громадянство кárно приймає урядовий правопис.

10. Коли ти не фаховий мовознавець, не мішайся до вироблення правопису, справи виключно фахової; коли ж фахівець — працюй тільки для добра свого народу.

11. У народу, що не став іще свідомою нацією, звичайно провадиться запékла боротьба за правопис, і в цій боротьбі вчені мовознавці мають найменший голос. Не наслідуймо їх!

12. Народ, що не став свідомою нацією, звичайно не має почуття виховувати й шанувати свої мовознавчі авторитети, а тому й не може дійти ані до соборного правопису, ані до соборної літературної мови. Не робім так і ми!

13. Для рóзвитку культури й всенаціональної свідомості народу стокрót корисніш мати один, хоч і недоскона́лий, але соборний правопис, аніж правописи індивідуальні (особисті), хоч би й ліпші.

14. У народу, що не створив собі од-

ного соборного правопису й що провадить запеклу боротьбу за правописи особисті, мовознавство стоїть на низькому рівні, бо вчені змушені займатися тільки яловими правописними питаннями. Не робім так і ми!

15. Кожна анархія — правописна, термінологічна чи мовна — тягне за собою й анархію духіву, найбільшого ворога недержавного народу.

16. Одність правопису приносить для народу великі політичні й духові користі, а саме:

а. Соборний правопис, як і соборна літературна мова й вимова, надає народові надзвичайно корисного почуття одності, де б він не жив, і до якої держави він не належав би.

б. Карність громадянства в правописній справі дає мовознавцям більшу змогу працювати в найціннішій ділянці — в творенні літературної мови.

в. Соборність правопису дає змогу кожному легше його знати й легше його навчатись, бо створюється корисна правописна традиція.

г. Соборний правопис привчає людину до сталості писаної форми й тим дає їй змогу скоріш читати й легше розуміти читане, бо в нашій зоровій пам'яті легко утворюються тоді знайомі форми, дуже корисні й потрібні при читанні.

г. Соборність і усталеність правопису

мають змогу вимагати його знання від кожного грамотного, бо такий правопис дає всі засоби найширше й найглибше йти до мас і створювати правописну традицію.

д. Соборність і усталеність правопису сильно полегчує працю вчителям по школах, бо допомагає їм скоріш навчати його дітей.

е. Соборність та усталеність правопису дає кожному корисне почуття „грамотности“ й певності в писанні, чого зовсім не буває при правопису невпорядкованим.

є. Соборність і усталеність правопису приносить величезні користі в найціннішій культурній ділянці — в видавництві, бо незмірно полегчує працю редакторам, коректорам і друкарським складачам.

VIII. Письменник і рідна мова.

1. Найсильніші й найперші творці соборної літературної мови — то свої письменники.

2. Кожний письменник обов'язаний не тільки найдосконаліше знати свою соборну літературну мову й вимову, як практично, так і теоретично, але й постійно й невпинно збільшувати це своє знання.

3. Письменник, що не знає своєї соборної літературної мови, тільки шкодить рідній культурі, бо для всенаціо-

нального культурного добра не працює.

4. Тільки лінївство та рідномовна політична несвідомість допроваджують письменника до незнання своєї соборної літературної мови й теоретично.

5. Кожний письменник мусить не тільки писати, але й говорити найкращою соборною літературною мовою й вимовою.

6. Письменник повинен добре пам'ятати й розуміти, що літературна мова, хоч і ґрунтується на мові народній, однак завжди далека від неї, а тому ніколи не можна доводити уживання певних слів, форм чи словосполучень тільки тим, що „так говорять у нашому селі“.

7. Словник нашої мови буває: активний — слова наших писань і розмов, і пасивний — слова, що ми їх розуміємо, але практично не вживаємо, як рідкіх чи малознаних. Письменник мусить пильнувати, щоб його активний словник був якнайширший, а словник пасивний — якнайменший.

8. Цінність мови письменника — також і в багатстві його словника: щоб слова були небуденні, соковиті, промовисті, яскраві. Нехай кожний письменник завжди пильно дбає про багатство свого словника!

9. Багатство мови на синоніми свідчить про її виробленість. Письменник мусить глибоко знати й відчувати рідну

синоніміку й не вживати синонімів невідповідно.

10. Кожний письменник мусить пильно дбати про багатство своєї мови на небуденні епітети, як прикметникові, так і прислівникові. Багатство прислівників — то багатство мови письменника.

11. Творення нових добрих слів — ознака талановитости письменника. Заохочуймо ж наших письменників до творення нових слів!

12. Кожний поет мусить пам'ятати, що його мова тільки тоді цінна, коли вона поетична, цебто коли в ній будуть небуденні й часті: метафори, персоніфікації, порівняння, епітети прикметникові й прислівникові і т. ін. Хто не пише поетичною мовою, той не поет.

13. *Licentia poetica* чи т. зв. „поетична воля“ — це воля поетові вжити якоїсь однієї форми з тих, що літературна мова допускає їх декільки. Коли ж поет уживає такої форми, наголосу чи слова, що літературна мова їх не допускає, то це не „поетична воля“, але недозволений прогріх супроти своєї літературної мови.

14. Кожний поет у своїх віршах мусить уживати тільки загально прийнятих у соборній літературній мові наголосів; коли ж він цього не дотримується й уживає говіркових наголосів, то це не „поетична воля“, але недозволений

ний прѳгрїх супроти своєї лїтературної мови.

15. Добрї поети, досконалі знавцї своєї соборної лїтературної мови й вимови, звичайно в своїх творах не знають т. зв. „поетичної волї“.

16. Поети, що не знають своєї соборної лїтературної мови й вимови, звичайно оправдують своє соромливе незнання мови нїби правом т. зв. „поетичної волї“. Це сильно шкодить культурї лїтературної мови.

17. Письменник, що пише говірковю мовою, а своєї соборної лїтературної мови не знає, шкодить ѳдності свого народу й для всенаціонального культурного добра не працює.

18. Письменники повинні добре пам'ятати, що твори, писані чисто говірковю мовою, мають свою окрему цїль: артистичну або ілюстраційно-наукову. Такі твори повинні мати заввагу, що писані такою то говіркою, й мати пояснення говіркових слів лїтературною мовою.

19. Місцевої мови вільно вживати письменникові тільки свїдомо: 1. в розмові дієвих осіб („couleur local“) і 2. в творах, навмисне написаних для місцевих потреб. Наукові праці ніколи не пишуться говірковю мовою.

20. Архаїзмів вільно вживати письменникові тільки в розмові давніх дієвих осіб із метою артистичною або ілюс-

траційно-науковою. Архаїзми, не прийняті в літературній мові, стають локалізмами.

21. Літературний критик мусить глибоко знати свою літературну мову, й звертати увагу письменникам на нечистіть їхньої мови. Коли ж критик глибоко не знає цієї мови, то нехай оминає питання мови в своїх писаннях.

22. Кожний письменник у своїх творах мусить конче плекати й ідею всенациональної одности, як підставу одности мовної, й подавати її так, щоб на цих творах духово зростали: молодь, студénство й ціле громадянство взагалі.

23. Кожний письменник повинен пильно дбати про чистоту своєї літературної мови й не вживати ялових чужих слів та кáльок (пор. ХХХІІІ, 5), пильнуючи заступати їх словами своїми, а також без потреби не вживати місцевих слів і форм та архаїзмів.

24. Письменники обов'язані обробляти в своїх творах і патріотичні всенациональні теми, що виховують у народі почуття всенациональної гордості й честі, бо ці почуття сильно впливають на розвиток національної культури, а разóm із тим і на розвиток літературної мови. Цей обов'язок багатократно збільшується для письменників і поетів недержавного народу, — тут вони мусять не забувати й тем рідномовних взагалі.

25. Письменники й поети недержавного народу, що служать виключно „чистому мистецтву“, а свої національно-громадські мотиви оминають, чужі й некорисні для свого народу, й на розвиток літературної мови мало впливають.

26. Кожний письменник обов'язаний виробити собі національний світогляд, найкорисніший для розвитку свого народу, а тим самим і для розвитку своєї літературної мови.

27. Кожний письменник, особливо ж народу недержавного, мусить добре пам'ятати, що сама форма твору, навіть найкраща, не задовольнить національних потреб його народу, — в його творі мусить бути, крім досконалої форми, ще й відповідна ідея. Тільки глибока ідея, вкупі з досконалою формою, роблять твір великим і нестаріючим.

28. Кожний письменник повинен сам найпильніше дбати про поправне видання своїх творів без мовних і друкарських помилок, завжди пам'ятаючи, що з їхніх творів широкий загаль навчається рідної мови.

ІХ. Преса й рідна мова.

1. Преса — то головний двигун розвитку рідної мови.

2. Кожне видання, якого б фаху не було воно, мусить видаватися тільки

зразковою соборною літературною мовою й соборним правописом.

3. Преса недержавного народу, позбавленого рідномовних шкіл, мусить стати головною школою навчання соборної літературної мови й соборного правопису.

4. Преса й взагалі всі видання мусять плекати ідею всенаціональної одности народу, як підставу його сили й одности літературної мови.

5. Ціла преса мусить матеріяльно й духово підтримувати свої рідномовні видання, бо звичайно вони самотійно існувати не можуть. Не можна забувати, що рідномовні видання існують насамперед для преси й для всіх робітників пера.

6. Мовним редактором, як і коректором при виданні мусить бути тільки особа, що досконало знає свою соборну літературну мову й вимову та свій соборний правопис, як також глибоко розуміє свої рідномовні обов'язки.

7. Кожне поважне видання конче мусить мати доброго мовного редактора й коректора. Не вільно випускати ніяких видань без відповідної доброї мовної редакції.

8. Особа, що не знає добре своєї соборної літературної мови та своїх рідномовних обов'язків, не може бути робітником пера.

9. Усі працівники пера, як і письменники, мусять постійно й невпинно збільшувати свої знання літературної мови.

10. Усі видавці мусять насамперед дбати про збільшення всенаціонального культурного добра, цебто видавати твори тільки соборною літературною мовою й соборним правописом.

11. Преса, що видається тільки говірковими мовами й місцевим правописом, сильно шкодить одности свого народу й спинює розвиток соборної літературної мови.

12. Кожний свідомий громадянин не візьме до рук видання, писаного без потреби говірковою мовою або місцевим правописом, бо вони шкодять його народові, розбиваючи його одність.

13. Видання для селян треба писати не говірковою мовою, але літературною, тільки простою й зрозумілою.

Х. Церква й рідна мова.

1. Кожна віра найміцніше зв'язана з рідною мовою народу, бо рідна мова — то основний родючий ґрунт кожної віри. Рідна мова — шлях до Бога.

2. Християнська Церква ще від свого повстання була й в наймогучіший консерватор і твердиня рідної мови.

3. Усі церковні Богослуження мусять відправлятися тільки живою мовою свого народу, як то було й удавнину.

4. Богослуження незрозумілою мовою не приносять вірним усієї тієї духовної користі, що є його ціллю.

5. Народ, що в церкві не чує своєї рідної мови, звичайно не шанує й не береже її, як скарбу свого найдорожчого.

6. Народ, що слухав Служби Божі в нерідній йому мові, подібний до в'язня, що любить світлом Божим через в'язничні ґрати.

7. Служби Божі в нерідній мові виховують у народі шкідливу байдужість до своєї мови й віри.

8. За мовне винародовлення народу Церква несе найбільшу відповідальність.

9. Пам'ятаймо: хто міцний у рідній мові, той міцний і в батьківській вірі.

10. Церковні проповіді треба виголосувати тільки рідною мовою вірних, бо тільки вона найглибше промовляє до душі слухачів і найкраще будує їх для добра. Рідна мова — шлях до Бога.

11. Священик, що промовляє в церкві не рідною мовою вірних, приносить їй найбільшу кривду, бо не промовляє до душ вірних і не будує їх.

12. Церква, що допускає мовне винародовлення своїх вірних, тратить у них свій авторитет, цебто шкодить сама собі.

13. Церква мусить пильно дбати, щоб дати своїм вірним переклад цілої Біблії на таку зразкову соборну літературну мову, щоб на ній мовно виховувався цілий народ. Переклади мішаною мовою шкодять розвиткові соборної літера-

турної мови, а тим самим і одности народу.

14. За переклади св. Письма чи Богослужбових книг мусять братися тільки особи, що досконало знають спільну літературну мову народу.

15. Церква мусять добре пильнувати, щоб усі її популярні видання — Життя Святих, Молитовники і т. ін. — видавалися тільки соборною літературною мовою, але легкозрозумілою й простою.

16. Конечний обов'язок Церкви — подбати, щоб усі підручники з релігії для всіх шкіл були написані такою зразковою літературною мовою, щоб на них мовно виховувалась наша молодь.

17. Взагалі Церква мусять пильно дбати, щоб усе, що виходить від Неї, було писане зразковою літературною мовою. Це сильно збільшить її авторитет і прихилить читача до її видань.

18. Кожний, хто пише церковні твори, мусять добре розуміти роллю архаїзмів (давніх слів чи виразів) у мові, — вони добрі тільки на відповіднім місті (див. VIII, 20) і не в великій кількості. Невміле нагромáдження архаїзмів тільки занечищує мову, роблячи її „язичієм“.

19. Церква недержавного народу мусять свідомо взяти на себе й обов'язки рідномовного виховання вірних, бо ж хто не міцний у рідній мові, той не міцний і в вірі батьків своїх.

20. Церква мусить пильнувати, щоб її духовенство мовою було рідне своїм вірним.

ХІ. Духовенство й рідна мова.

1. Духовенство, як авторитетний опікун і виховник душі народу, має в рідномовному житті надзвичайно велике значення.

2. Вплив духовенства на вироблення літературної мови завжди надзвичайно великий, а тому кожний священник повинен добре знати літературну мову й мову народу, якому служить.

3. Святий обов'язок кожного священника — пильно дбати про кращий стан рідної мови своїх вірних, як головної основи їхньої національної культури й міцної твердині для віри.

4. В своєму родинному житті кожний священник мусить уживати тільки соборної літературної мови, щоб власним прикладом впливати на вірних.

5. В розмові з своїми вірними в місті священник мусить уживати тільки соборної літературної мови, і тільки по селах — і мови місцевої.

6. Священник, що вживав в родинному житті або в розмові з вірними чужої їм мови, чинить тим непростенний гріх перед ними й Церквою.

7. Кожний священник мусить пам'ятати,

що малосвідомі його парафіяни будуть пильнувати наслідувати його мову.

8. Священик мусить працювати тільки в парафії, мовно йому рідній. Коли ж він не знає мови своїх вірних, не принесе їм духової користи, а самій Церкві пошкодить.

9. Священик, що виголошує проповіді не рідною вірним мовою, чинить непростенний гріх проти добра Церкви, бо не промовляє до душі їхньої, цебто не будув їх.

10. Кожний священик мусить виголосувати свої проповіді в містах — зразковою соборною літературною мовою, і тільки по селах — і мовою місцевою.

11. Збірники проповідей, як і інші духовні писання, треба видавати тільки зразковою літературною мовою, щоб вони ставали всенаціональним добром.

12. Священик несе найбільшу відповідальність за мовне винародовлення своєї пастви, бо хто винародоворюється, той легко кидає й віру батьків.

13. Помітивши священик, що хтось із його духових дітей мовно винародоворюється, мусить всіма доступними йому силами не допустити до того.

14. Священик мусить добре усвідомити, що мати — то найміцніша твердиня збереження рідної мови, а тому повинен при кожній нагоді, особливо ж на

сповіді, нагадувати жінкам про їхні рідномовні обов'язки.

15. Священик мусить виголосувати проповіді й на теми рідномовного виконання, пам'ятаючи, що хто твердий у рідній мові, той твердий і в батьківській вірі, і що рідна мова — шлях до Бога.

16. Кожний священик мусить пильно дбати, щоб у його парафії не було дітей, що не вчать рідної мови або не вміють читати по-рідномовному.

17. Кожний священик обов'язаний якнайкраще знати Науку про рідномовні обов'язки й ширити ці знання поміж своїми вірними.

18. Для домашнього т. зв. моралізуючого читання священик має поручати своїм вірним тільки книжки й часописи, що писані чистою літературною мовою.

19. До своїх парафіяльних бібліотек священики набувають тільки книжки й журнали, що писані чистою літературною мовою.

20. Кожний священик мусить збирати діалектологічний матеріал для вивчення своєї рідної мови.

21. Кожний священик мусить дбати, щоб у його парафії конче працював „Гурток плекання рідної мови“.

ХІІ. Школа й рідна мова.

1. Рідна школа — то найсильніше джерело вивчення й консервації своєї рід-

ної мови взагалі, а літературної зокрема.

2. Цілий народ мусить пильно дбати, щоб усі його школи були тільки рідномовні, бо тільки вони виховують свідому націю.

3. Ціле громадянство мусить пильнувати, щоб усі підручники по його школах були писані тільки соборною літературною мовою, і то такою зразковою мовою, щоб на ній мовно виховувалась молодь.

4. Ціле громадянство мусить пильнувати, щоб навчання в його школах провадилось не місцевою, а тільки соборною літературною мовою, бо тільки воно забезпечує народові всі користи від школи.

5. Ціле громадянство мусить добре пам'ятати, що тільки рідна школа виховує національно сильні одиниці й морально міцні характери.

6. Народ, позбавлений рідних шкіл, позбавляється тим найсильнішого двигуна свого духового розвитку й засуджується на культурне й національне каліцтво.

7. Кожна школа мусить закладати серед учнів „Гуртки плекання рідної мови“.

8. Кожна школа мусить навчати своїх учнів і рідномовних обов'язків.

9. Кожна школа повинна подбати про зразковий добір книжок для шкільної бібліотеки, оминаючи все, що писане не чистою літературною мовою.

10. Кожна школа мусить конче мати

підручну бібліотечку для вивчення рідної літературної мови з необхідними граматиками, словниками, довідковими книжками й мовними журналами.

11. Шкільне діловодство треба вести тільки літературною мовою.

12. Кожна рідна школа на еміграції або на національно загроженій території, мусить щороку уряджувати „Свято рідної мови“.

ХІІІ. Учитель і рідна мова.

1. Кожний учитель — якого б фаху не був він — мусить досконало знати свою соборну літературну мову й вимову та соборний правопис. Не вільно вчителеві оправдувати свого незнання рідної мови нефаховістю.

2. Як у школі, так і поза нею, учитель повинен говорити тільки взірцевою рідною соборною літературною мовою й вимовою, щоб власним прикладом впливати на учнів і на оточення.

3. Учитель, що навчає тільки місцевою мовою, приносить тим велику шкоду єдності свого народу й свої літературної мови.

4. Кожний учитель, що навчає й мови, мусить конче працювати для наукового вивчення своєї рідної мови.

5. Кожний учитель, особливо ж провінційальної школи, мусить конче зби-

рати діалектологічний матеріал для вивчення своєї рідної мови.

6. Кожний учитель мусить найдокладніше знати Науку про рідномовні обов'язки.

7. Учитель рідної мови в школі мусить навчати тільки сучасної соборної літературної мови.

8. Учитель рідної мови в школі мусить конче навчати своїх учнів про найголовніші рідномовні обов'язки, щонайменше подані тут у розділах I, III, IV, XXII, XXXI і XXXIV для початкової школи, а для середньої додаючи ще розділи V - VIII, XXIV і XXXIII.

9. Учитель рідної мови мусить бути душею „Гуртка плекання рідної мови“ в його школі. Він же уряджує „Свято рідної мови“.

10. Учитель рідної мови мусить пильнувати викликувати в своїх учнів любов, пошану та зацікавлення до рідної мови, а це приведе їх до глибшого вивчення її.

11. Всі вчителі інших предметів мусять завжди звертати пильну увагу, щоб і на їхніх годинах панувала чиста літературна мова. Бо мало зробить сам учитель рідної мови, якщо його не підтримають і вчителі інших предметів.

XIV. Батьки й рідна мова.

1. Виховуйте своїх дітей тільки рідною мовою, бо тільки вона принесе їм найбільше духовних цінностей.

2. Пам'ятайте, що діти вважатимуть за рідну тільки ту мову, що панує в вашій родині.

3. Найцінніший ґрунт для духового виховання сильного характеру — то рідна мова. Пильнуйте ж виховувати такі потрібні для нації сильні характери, виховуючи дітей своїх тільки рідною мовою.

4. Особа, що не зросла на рідній мові, загублена для нації, бо ціле життя буде безбатченком, і справи рідної нації будуть їй чужі.

5. Коли батькі соромляться своєї рідної мови, будуть її ціле життя соромитись і їхні діти, а тим стануть чужі для свого народу.

6. Соромлення рідної мови батьками — це дошкульна зрада свого народу та найбільший гріх супроти дітей і своєї нації.

7. Коли маєте змогу, виховуйте дітей своїх тільки соборною літературною мовою, бо вона відразу заціплює їм почуття одности народу, й дає найбільше духових цінностей.

8. Пильнуйте, щоб діти ваші читали книжки, писані тільки соборною літературною мовою.

9. Пильнуйте всіма силами, щоб перша мова вашої дитини була справді матірня, — своя рідна.

10. Не забувайте, що дитина вважа-

тиме тільки ту мову за рідну, якою говоритиме перші п'ять років свого життя.

11. Хто не говорить рідною мовою й не знає своєї соборної літературної мови, той ніколи не буде правдивим патріотом для свого народу.

12. Дитина, вихована не рідною мовою, ніколи не буде для свого народу національно сильною й морально міцною.

13. Кожний батько, особливо ж інтелігент, мусить говорити в своїй родині тільки літературною мовою, мусить в'яснювати рідномовні гасла та обов'язки, завжди даючи добрий приклад своїй дружині та дітям, і завжди вимагаючи від них уживати чистої мови.

14. Кожний батько, свідомий своїх національних обов'язків, повинен скласти для своєї родини бібліотечку з найкращих творів українського письменства. У цій бібліотечці конче мусить бути й рідномовний журнал.

15. Кожний батько повинен завжди пам'ятати, що найголовніший учитель рідної мови для своїх дітей — то він сам із своєю дружиною.

XV. Мати й рідна мова.

1. Жінка завжди чуліша до рідної мови, а тому й сильніше впливає на мовне виховання дітей.

2. Найсвятіший і найперший обов'я-

зок кожної матері — навчати своїх дітей рідної мови й защебити їм правдиву любов до неї.

3. Кожна мати перші п'ять літ віку дитини повинна розмовляти з нею не йнакше, як тільки своєю рідною мовою.

4. Пам'ятаймо, що в недержавного народу мати — найміцніша твердиня збереження та плекання рідної мови. Працюймо ж усі, щоб наші матері були свідомі своїх рідномовних обов'язків.

5. Кожна свідома мати мусить пам'ятати, що та мова, яку вона прищепить дитині з молоком своїх перс, позостанеться в неї на ціле життя за мову „матірню“, — за наймилішу мову цілого світу.

6. Мати, що не навчить своєї дитини рідної мови й не защепить їй правдивої любови до неї, є зрадниця своєї нації. Цей найбільший гріх супроти свого народу непокоїтиме таку матір ціле життя, й вона не зазнає правдивого щастя до могили.

7. Кожна інтелігентна мати, особливо ж недержавного народу, конче мусить добре знати Науку про рідномовні обов'язки.

8. Дбайлива інтелігентна мати вияснить своїй дитині різницю між її мовою літературною й говірковою їхньої домашньої служби.

9. Кожна свідома мати подбав, щоб

у неї в хаті на почесному місці висіла таблиця: „Шануйте рідну мову!“ з десятима рідномовними заповідями.

XVI. Молодь і рідна мова.

1. Цілий народ мусить дбати, щоб його молодь правильно й своєчасно навчалася соборної літературної мови, щобто виховувалась на почутті всенаціональної одности.

2. Кожний свідомий громадянин мусить подбати, щоб його дитина навчалася вдома соборної літературної мови, якщо вона не навчається її в школі.

3. Вся молодь мусить добре усвідомити собі, що її найперший обов'язок перед своїм народом — навчитися соборної літературної мови й вимови й тим заццепити собі почуття національної одности.

4. Юнак чи юнка, що не знають своєї соборної літературної мови, стають зайві для свого народу, як нації.

5. Кожен юнак чи юнка, що не знають бодай найголовніших рідномовних обов'язків, не в свідомі члени нації.

6. Кожний юнак і кожна юнка мусять конче працювати в „Гуртку плекання рідної мови“.

XVII. Спортові організації й рідна мова.

1. Усі спортові організації недержавного народу мусять брати на себе й обо-

в'язки плекання соборної літературної мови й вимови.

2. Кожний член спортових організацій мусить виказатись перед своєю владою відповідним свідощтвом, що знав соборну літературну мову й вимову, та соборний правопис.

3. Кожний член спортових організацій мусить добре знати Науку про рідномовні обов'язки й віддано працювати за її наказами.

4. Усі спортові організації мусять пильно дбати про добрий розвиток своєї фахової рідномовної термінології.

5. В здоровому тілі — здоровий дух. Але нех кожний спортовець пильнує, щоб дух цей був національний, найкорисніший для служби своєму народові, а для цього добре знання своєї літературної мови — найперша умова.

6. Спортові організації мусять встановити відзнаку для своїх членів за добре знання своєї соборної літературної мови й вимови та соборного правопису.

ХVIII. Молодь початкових шкіл і рідна мова.

1. Початкова школа від першого року мусить провадити своє навчання соборною літературною мовою. Тією ж мовою провадиться праця й у дитячих садках.

2. Головне завдання початкової школи в рідномовній ділянці — практично на-

вчити своїх учнів соборної літературної мови та соборного правопису.

3. Ціле суспільство мусить пильнувати, щоб усім учням початкових шкіл заціплювалося почуття єдності народу, як основи соборної літературної мови.

4. Цілий народ мусить дбати, щоб усі без винятку діти навчалися в початкових рідномовних школах.

5. Народ, що не всі його діти навчаються в рідномовних початкових школах, тим самим признається на недержавність та на національне й культурне нідіння.

6. Ціле громадянство мусить дбати, щоб учні початкових шкіл мали відповідну здорову літературу для свого національного розвитку й для виховання почуття єдності народу.

7. Коли в недержавного народу не всі діти мають змогу навчатися в початкових рідномовних школах, то цілий народ мусить карно дбати, щоб такі діти одержали початкову рідномовну науку поза школою.

8. Кожна дитина, що покінчила чужу школу, але не вмів читати й писати рідною мовою, втрачена для народу.

ХІХ. Середньошкільна молодь і рідна мова.

1. Кожний учень середньої школи, якогось фаху не була вона, якщо хоче ста-

ти свідомим громадянином свого народу, мусить пильно працювати, щоб добре вивчити свою соборну літературну мову й вимову та свій соборний правопис.

2. Громадянство мусить пильнувати, щоб його середньошкільна молодь конче виховувалась у почутті всенаціональної одности, як основи соборної літературної мови.

3. Середньошкільна молодь мусить виховувати себе на творах рідної літератури, особливо ж таких, що змальовують ідею всенаціонального почуття.

4. Середньошкільна молодь недержавного народу, поділеного поміж кількох чужомовних держав, мусить не забувати великого зла його культури — існування двох чи кількох правописів: свого соборного й місцевого шкільного. Уживай приписового правопису в твоїх шкільних працях тільки з наказу, а поза тим пильнуй одного соборного правопису.

5. Батькі мусять своїх середньошкільних учнів навчати соборної літературної мови вдома, як що того не навчав їх школа.

6. Учень середньої школи, що не навчається соборної рідної мови й вимови та соборного правопису, дошкульно шкодить об'єднанню свого народу.

7. Учні двох останніх середньошкільних клас мусять знати головні рідномовні обов'язки.

8. Учні старших клас середньої школи, особливо ж ті, що живуть на провінції, мусять збирати діалектологічний матеріал для вивчення рідної мови (як це робити, див. „Рідна Мова“ 1934 р. ч. 4-7).

9. Учні вчительських шкіл мусять навчатися своїй соборній літературній мові з подвоєною пильністю.

10. Учні всіх шкіл мусять твердо пам'ятати, що рідна мова — то найголовніший предмет їхньої науки, а тому повинні навчатися її зо щирою любов'ю та захопленням.

11. Учні всіх середніх шкіл мусять уживати як на лекціях, так і на перервах і вдома тільки чистої літературної мови, завжди пильно слідкуючи за своєю мовою й вимовою.

12. Учні при розмовах у школі й поза нею конче виправляють один одному помилки супроти літературної мови. Ображатися за ці поправки невільно.

13. Кожний середньошкільник мусять діяльно працювати в своїм „Гуртку плекання рідної мови“.

XX. Вища школа й рідна мова.

1. Завершенням перетворення етнографічного народу в культурну націю в створення вищих національних рідномовних шкіл.

2. Тільки вищі рідномовні школи дають завершення соборній літературній мові.

3. Недержавний народ, що чується нацією, але своїх вищих рідномовних шкіл не має, все ж таки мусить мати необхідні підручники рідною мовою для всіх ділянок вищої науки.

4. Гуманітарні, педагогічні, правничі й богословські відділи вищих шкіл мусять конче викладати своїм слухачам і Науку про рідномовні обов'язки.

XXI. Студенти вищих шкіл і рідна мова.

1. Студентство вищих шкіл — то найкращий цвіт нації, то найміцніший її ґрунт, на якому вона зростає.

2. Студентство вищих шкіл мусить бути одним із найсильніших двигунів розвою й консервації своєї соборної літературної мови.

3. Кожний студент вищої школи, якогось фаху він не навчався, мусить добре знати найперше свою соборну літературну мову й вимову, свій соборний правопис. Особливо ж мусять вони плекати вивчення складні своєї мови й пишатися її добрим знанням.

4. Конечний обов'язок кожного студента — добре знати Науку про рідномовні обов'язки й віддано працювати за її наказами та для пров'едення її в життя.

5. Студент вищої школи, де б він не вчився, мусить конче вчитися й зо своїх рідномовних підручників.

6. Студент вищої школи, де б він не вчився, мусить добре знати й рідномовну термінологію свого фаху.

7. Студент, що не знав своєї соборної літературної мови, чинить тим злочин супроти свого народу й стає йому зайвий, бо не мав найсвятішого почуття — почуття єдності нації.

8. Громадянство мусить уживати всіх заходів, щоб виховувати серед свого студентства глибоке й міцне почуття все-національної єдності, як основи соборної літературної мови.

9. Студенти вищих шкіл, особливо ж гуманітарних та богословських відділів, мусять збирати діалектологічний матеріал для вивчення своєї рідної мови.

10. Кожний студент вищої школи, якого б фаху він не був, мусить конче працювати в „Гуртку плекання рідної мови“ бодай два роки.

11. Кожний студент вищої школи мусить поставити собі за святий обов'язок заснувати в своїй місцевості „Гурток плекання рідної мови“.

12. Студенти вищих шкіл обов'язані щорічно уряджувати врочисте „Свято рідної мови“.

XXII. Учні чужомовних шкіл і рідна мова.

1. Учні всіх чужомовних шкіл у своїй рідномовній практиці мусять виконувати

в себе вдома все те, що мусіли б виконувати в школі рідномовній.

2. Батьки мусять завжди пам'ятати, що кожна дитина в чужомовній школі сильно наражена на винародб'влення, а тому мусять поза школою створити їй усе для рідномовного виховання.

3. Кожен учень чужомовної школи не повинен ховати свого національного походження й мусить публічно шанувати й боронити свою рідну мову.

4. Коли в чужомовній школі в вас кілька, розмовляйте між собою на перервах тільки рідною мовою.

5. Кожний юнак, що покінчить чужомовну школу, а вдома не надробить собі всього, що мусів би виконувати в школі рідномовній, такий юнак утрачений для нації.

ХХІІІ. Позашкільна освіта й рідна мова.

1. Добре організована позашкільна освіта — то один із могучих двигунів розвитку рідної мови.

2. Ціла інтелігенція мусить найпильніше дбати, щоб зорганізувати добру позашкільну освіту для свого народу.

3. Усі позашкільні курси для народу, як і ціла діяльність таких товариств, як „Просвіта“ й т. ін., мусять провадитись тільки соборною літературною мовою.

4. Товариства позашкільної освіти

конче мусять організовувати популярні курси літературної мови для широкого громадянства.

5. Товариства позашкільної освіти конче мусять засновувати й підтримувати „Гуртки плекання рідної мови“.

6. Усі товариства позашкільної освіти конче мусять шірити й плекати в своїй діяльності й головне рідномовне гасло: Для одного народу одна літературна мова й вимова, один правопис.

7. Товариства позашкільної освіти, що видають і шірять книжкі, написані нелітературною мовою, спинюють тим рбзвиток всенаціональної свідомости народу.

8. Усі товариства позашкільної освіти мусять конче шірити поміж народом і знання найголовніших рідномовних обов'язків.

XXIV. Театр і рідна мова.

1. Театр — то один із могучих двигунів розвитку соборної літературної мови, а особливо літературної вимови.

2. Ціле громадянство, бажаючи розвитку культури своєї соборної літературної мови й вимови, мусить пильно й однодушно дбати про розвиток свого національного театру. Цей обов'язок многократно збільшується для народу недержавного.

3. Кожний національний театр мусить

конче дбати стати для свого народу найкращою практичною школою зразкової соборної літературної мови й вимови.

4. Театр, що не культивує своєї соборної літературної мови й вимови, чужий і некорисний для свого народу.

5. Місцева вимова не допускається на сцені в театрі.

6. Хто не мав досконалої соборної літературної вимови, тому не місце серед артистів на сцені.

7. Театр недержавного народу, що служить виключно інтернаціональному „чистому мистецтву“, а національно-громадські п'єси оминає, й про мову та вимову не дбає, чужий і некорисний для свого народу.

8. Готуючи перекладні п'єси для сцени, театр мусить дбати, щоб мова цих перекладів була зразкова літературна мова.

9. Вибираючи для сцени старші п'єси, що писані зовсім нелітературною мовою, театр мусить у таких п'єсах перероблювати мову на взірцеву сучасну.

10. Театр, що ставить п'єси з нечистою літературною мовою, сильно шкодить тим культурі своєї рідної мови.

XXV. Учений і рідна мова.

1. Кожний учений мусить якнайкраще знати свою соборну літературну мову

й вимову та соборний правопис, а також науку про рідномовні обов'язки.

2. Кожний учений мусить бути зразком доброго знання своєї літературної мови.

3. Учений мовознавець мусить усі сили свої віддавати найперш на створення всенаціональної літературної мови.

4. Учений мовознавець мусить завжди пам'ятати, що цариця мовознавчих наук — то складня, основа доброго розвою літературної мови.

5. Кожний учений мусить писати свої праці, особливо ж шкільні підручники, тільки соборною літературною мовою, щоб вони тим самим ставали всенаціональним добром. Писати наукові праці місцевою мовою недопустимо.

6. Кожний учений мусить працювати для вироблення й усталення найкращої наукової термінології з свого фаху.

7. Кожний учений мусить непохитно дотримуватися засади: для одного народу — одна наукова термінологія.

8. Кожний учений, пишучи в чужомовних виданнях, мусить конче дотримуватись правд своєї національної науки.

9. Кожний учений, розмовляючи з ученим чужонаціональним, обов'язаний боронити правд своєї національної науки.

10. Мова „наукова“ — це та ж сама соборна літературна мова, тільки без ознак „поетичної мови“.

11. Кожен учений мусить пам'ятати, що ясний і простий стиль — то найкращий стиль, а „популярний“ виклад — то найцінніший виклад.

12. Учений, що пише неясно й „непопулярно“, працює тільки для небагатьох вибраних.

13. Недержавний народ мусить пильнувати, щоб його вчені спеціалізувалися головню в науках національних, що підносять свідомість народу й що ними чужа наука відповідно займатися не буде.

14. Звичайно цитуємо дослівно. Але роблячи цитату з письменника, що не додержувався соборної літературної мови й одного правопису, можна в цитаті змінити правопис на сучасний, а то й виправляти локалізми, якщо від того не зміняється зміст цитати.

15. Цитуючи з чужої мови, не зловживайте довгими цитатами з оригіналу, — перекладайте їх на рідну мову.

16. Оголосивши учений якусь працю чужою мовою, мусить подбати, щоб була вона оголошена й мовою рідною.

17. Кожний учений мусить добре знати десять заповідей простого писання (див. розділ XXVI).

XXVI. Десять заповідей простого писання.

1. Ясний і простий стиль — то найкращий стиль.

2. Пильнуймо писати так, щоб нас усі розуміли; думаймо про це, починаючи писати.

3. Ніколи не забуваймо про те, що наше писання може читати й селянин.

4. „Популярний“ виклад корисніший за виклад „науковий“.

5. Нема стилю „наукового“ й „ненаукового“, — в тільки стиль ясний і неясний.

6. Хто пише неясно, той проповідує в пустині й мало допомагає розвиткові культури свого народу.

7. Є два способи думати: складний спосіб „інтелігентський“ і простий народній. Таке розбиття надзвичайно шкідливе народіві й нації.

8. Складного „інтелігентського“ способу думати широка маса мало розуміє. Пам'ятаймо це, пишучи.

9. Складний „інтелігентський“ спосіб думати сильно шкодить розвиткові нашої загальної культури, бо його розуміє тільки обмежений круг інтелігентних читачів.

10. Кожний працівник пера мусить дбати, щоб у його писаннях запанував тільки народній спосіб думати, цебто спосіб простиий і ясний, легко зрозумілий для широких мас.

XXVII. Для одного народу — одна наукова термінологія.

1. Як єдність літературної мови, вимови й правопису, так і єдність наукової термінології конче необхідна для кожного народу, бо допомагає розвитку науки й витворює корисне почуття єдності народу.

2. Усі вчені в усіх своїх наукових працях, а надто в шкільних підручниках, мусять конче дотримуватися єдності для цілої нації спільної, наукової термінології.

3. Єдність наукової термінології — це сильний двигун розвитку науки, а тим самим і культури народу.

4. Єдність шкільної термінології: граматичної, математичної, природничої й т. ін. по школах, у підручниках і в наукових статтях необхідна насамперед; недотримання цієї вимоги сильно шкодить моральному розвитку літературної мови.

5. Шкільну термінологію складають учені мовознавці, до життя запроваджує уряд, а громадянство карно приймає її.

6. Найкорисніша для народу наукова термінологія — своя рідномовна, на засадах своєї мови оперта.

7. Своя добре створена й усталена національна наукова термінологія сильно збільшує цінність культури народу.

8. Кожний науковий термін мусить

відповідати таким засадам: 1. мусить бути створений на рідномовній основі, 2. мусить найповніш віддавати вложену в нього думку, і 3. не мусить викликати ще й іншого розуміння.

9. Цілий нарід мусить пильно дбати, щоб його шкільна термінологія: грама-тична, математична, природнича й ін. конче міцно усталилася й тим стала культурним дорібком усієї нації. Без най-конечнішої потреби не вільно міняти шкільної термінології.

10. З бігом часу можна міняти тільки другорядні невдалі шкільні терміни, завжди пам'ятаючи, що для розвитку культури й всенаціональної свідомости народу стокрот корисніш мати одну, хоч і недосконалу, але соборну термінологію, ані ж термінології індивідуальні (особисті), хоч би й ліпші.

11. Недержавний нарід, що прагне стати державним, мусить заздалегідь пильно вироблювати собі й найрізнішу технічну термінологію цілого державного життя: комунікаційну, військову, правничу, урядову, канцелярійну, шкільну й т. ін. У народу державного всю цю термінологію творить ціле урядове життя, а в недержавного — державна свідомість інтелігенції.

XXVIII. Інтелігенти вільних професій і рідна мова.

1. Кожний інтелігент вільної професії: лікар, адвокат, інженер, дентист, кооператор, купець, агроном, ветеринар, землемір, нотар, артист, маляр і т. ін. обов'язаний знати свою літературну мову й розмовляти тільки нею зо своїми клієнтами й тим самим ширити знання цієї мови й підносити повагу до неї.

2. Свої судові промови адвокати мусять виголошувати, де того закон не забороняє їм, тільки своєю соборною літературною мовою.

3. Усі інтелігенти вільних професій мусять дбати про добрий розвиток своєї фахової термінології.

4. Кожний інтелігент, що виправдує своє незнання соборної літературної мови нефаховістю, прикривав тим тільки своє мовне лінивство та рідномовну політичну несвідомість.

5. Маляр-артисти, скульптори, композитори й т. ін. недержавного народу, що служать виключно „чистому мистецтву“, а свої національно-громадські мотиви оминають, чужі й некорисні для свого народу.

6. Усі інтелігенти вільних професій у своїм родиннім житті обов'язані вживати тільки соборної літературної мови, щоб своїм прикладом заохочувати до того й інших.

7. Інтелігент, що не знає Науки про рідномовні обов'язки, не є свідомий член нації.

8. Кожний інтелігент, виступаючи з публічною промовою, мусить виголошувати її тільки соборною літературною мовою.

9. Усе громадянство мусить конче вимагати від своїх промовців-інтелігентів уживати в публічних промовах тільки соборної літературної мови.

10. Кожний інтелігент, говорячи з селянами, нехай уживає тільки літературної мови, підносячи тим повагу до неї й заохочуючи її селян знати свою книжну мову.

XXIX. Державна служба й рідна мова.

1. Урядники на державній та громадській службі мусять добре знати свою соборну літературну мову й вимову й свій соборний правопис.

2. В урядовім листуванні, а також у зносинах із петентами, урядовці вживають соборної літературної мови й вимови й соборного правопису.

3. Коли урядник служить на чужонаціональній службі, то в своїм приватнім житті мусить конче виконувати всі рідномовні обов'язки свого народу.

4. Якщо урядник служить на чужонаціональній службі, а в своїм приватнім житті не виконує всіх рідномовних

обов'язків свого народу, то він дошкульно зраджує свою націю й уже не є її членом.

XXX. Десять рідномовних заповідей для емігранта.

1. Тільки рідна мова найсильніше в'яже тебе з Батьківщиною, а тому вживай цієї мови скрізь, де можливо й де того не забороняє тобі місцеве право.

2. Хто забуває чи не шанує рідну мову, той рве зв'язок із Батьківщиною й тим дошкульно зраджує її.

3. У себе вдома розмовляй тільки рідною мовою. Це принесе тобі душевний спокій і насолоду в житті.

4. Шануй земляка свого й розмовляй із ним та пиши до нього тільки рідною мовою.

5. Зберегай своє особове ім'я й родове прізвище в національній формі, й ніколи не міняй їх на чужі. Найменша зміна їх — то вже крок до винародовлення.

6. Сумлінно навчай дітей своїх рідної мови й рідномовних обов'язків. Пам'ятай, що невиконання цієї заповіді стане найбільшим непрощеним гріхом твоїм супроти Батьківщини.

7. Сумлінно подбай, щоб закласти рідну школу для дітей твоїх, яка навчила б їх не тільки рідної мови, але й рідномовних обов'язків.

8. Пам'ятай, що побратися з чужин-

кою чи з чужинцем — це початок забування рідної мови, непрощénної зради Батьківщини.

9. Закладай „Гуртки плéкання рідної мови“ й сам діяльно працюй у них. Кожного року конче уряджуй „Свято рідної мови“.

10. Завжди пам'ятай, що наймиліша мова в цілому світі — це твоя рідна мова.

XXXI. Рідномовні обов'язки в стосунку до чужинців.

1. Шануй чужу мову, але вимагай і від чужинців так само шанувати й твою мову.

2. Перед впливовим чужинцем ніколи не ховай своєї народности й сміло борони свою рідну мову.

3. Живучи серед чужинців, сміло розмовляй зо своїми скрізь: на вулиці, в публічних домах, в вагоні, в трамваї й т. ін. тільки своєю рідною мовою. Тільки національно несвідомий ховається перед чужинцями з своєю рідною мовою.

4. Приходячи до дому чужинця, говори його мовою. Але коли до тебе приходить чужинець, що розуміє твою мову, він мусить ушанувати твій дім, й ти розмовляй із ним своєю рідною мовою.

5. Заходячи до чужого склепу на твоїй землі, говори тільки своєю рідною мо-

вою. Як тебе не зрозуміють, піди до іншого склепу й купи там, де тебе зрозуміють. Це право твоє.

6. Продаючи речі своєї праці на своїй землі, розмовляй з покупцями тільки своєю рідною мовою. Якщо тебе не зрозуміють, продай тому, хто тебе зрозуміє. Це право твоє.

7. Коли до тебе на твоїй землі звертається хто з запитом чужою мовою, а ти не маєш переконання, що він твоєї мови не розуміє, відповідай йому своєю рідною мовою.

8. Кожний свідомий громадянин, говорячи з чужинцем або пишучи в чужомовних виданнях, мусить боронити правду і добра свого народу.

XXXII. Рідномовні обов'язки в мішаних подружжях.

1. Ціле громадянство мусить пильнувати, щоб його члени не входили в мішані подружжя.

2. Мішане подружжя звичайно провадить до мовного винародовлення, найбільшого гріху супроти своєї нації.

3. Кожний член мішаного подружжя, коли не хоче винародовитися, мусить виконувати всі рідномовні обов'язки свого народу.

4. Коли дружина твоя чужомовна, ти мусиш пильно подбати, щоб у родині панувала твоя рідна мова й щоб діти

твої навчалися рідної мови ще з першого року життя. Без цього — діти твої страчені для нації.

XXXIII. Чужі слова в рідній мові.

1. В кожній мові, особливо в літературній, багато чужомовних слів.

2. Чужі слова діляться на дві групи: а. Слова давнопозичені, сильно в мові засвоєні й загальнознані, — це активні чужомовні слова, і б. Слова нові, в мові малознані й легко заступлювані своїми словами, — це слова ялові.

2. Кожна літературна мова пильнує не вживати ялових чужомовних слів, усе замінюючи їх своїми відповідниками. Збагачайте свою літературну мову, й не вживайте чужих ялових слів!

4. Хто легковажно вживає чужих ялових слів, той сильно шкодить нормальному розвоєві своєї літературної мови.

5. Механічний переклад слів чи виразів із чужої мови зветься калька. Не вживайте в вашій мові кальок, бо вони сильно й глибоко занечищують літературну мову.

6. В виданнях, призначених для широкого вжитку, а особливо в часописах та журналах, конче оминайте ялові чужі слова, заступаючи їх своїми рідними. Коли ж такого слова вживаєте, конче поясніть його коротко й зрозуміло, як що це в виданні популярнім.

XXXIV. Мовне винародовлення.

1. Мова — то серце народу: гине мова — гине народ.

2. Найбільша язва кожного недержавного народу, що дошкульно нищить його національне тіло, то мовне винародовлення його членів.

3. Найдошкульніша зрада свого народу й найбільший ніколи непростіний гріх супроти своєї нації — то мовне винародовлення.

4. Уживання в родиннім житті чужої мови, мішані подружжя, чужомовна школа й чужонаціональна служба — це початки мовного винародовлення.

5. Народ, що свідомо плекає почуття всенаціональної одности, цебто плекає свою соборну літературну мову й вимову та соборний правопис, забезпечений від мовного винародовлення.

6. На сторожі мовної цілості народу стоїть його Наука про рідномовні обов'язки, а тому всі свідомі члени нації мусять досконало її знати й віддано працювати за її вказівками.

7. Мовне винародовлення завжди провадить до морального каліцтва, а воно — найродючіший ґрунт для різних злочинів. Через це мовно винародовленого уважай за духово прокаженого: не май із ним жодних стосунків, як із заразливо хворим.

XXXV. Статут „Гуртка плекання рідної мови“.

1. В кожній місцевості окремо або при освітніх чи інших установах та товариствах, якщо їхні Статуту дозволяють на те, закладається „Гурток плекання рідної мови“.

2. Гурток, якщо не є він установа саможитна, керується загальним Статуту інституції, до якої належить, додержуючись іще й оцього свого Статуту.

3. Головна ціль Гуртка: вивчення й плекання рідної літературної мови.

4. До Гуртка можуть належати громадяни й громадянки без обмеження віку.

5. Всі члени Гуртка діляться на дві групи: а. Рідномовна молодь і б. Прихильники рідної мови. Рідномовна молодь, коли не має статутного віку, не вважається правним членом Гуртка.

6. Головне завдання рідномовної молоді: навчатися рідної мови взагалі, а літературної зокрема.

7. Головне завдання Прихильників рідної мови: а. Навчатися рідної літературної мови і б. Плекати рідну літературну мову.

8. Кожний член Гуртка при вступі може скласти на руки свого Голови таку урочисту рідномовну обітницю: „Я, такий то, урочисто зобов'язуюся скрізь шанувати свою рідну мову, як найбільший

свій скарб, пильно навчатися свої соборної літературної мови й завжди пам'ятати, що для одного народу потрібна тільки одна літературна мова й вимова".

9. Гуртком керує Президія з п'яти членів: Голова, його Заступник, Мовний Дорадник, Скарбник і Секретар. В малих Гуртках Президія складається з Голови та Мовного Дорадника.

10. Президію вибирають Загальні Збори Гуртка на один рік. Як того потрібно, то Президія може й сама запросити на працю фахового Мовного Дорадника.

11. Кожний член Гуртка платить добровільну щомісячну членську вкладку; розмір її встановлюють річні Загальні Збори.

12. Кожний член Гуртка носить відзнаку з буквами *Р М*, цебто: Рідна Мова. Ця відзнака завжди нагадує членові про його рідномовні обов'язки.

13. Збори Гуртка відбуваються в часі, що його встановить Президія, але не менше двох раз на місяць. Кожні збори Гуртка розпочинаються й закінчуються відспіванням рідномовного гімна.

14. Щоб виконати головне своє завдання, Президія Гуртка повинна:

а. Організувати навчання рідної мови рідномовної молоді.

б. Організувати навчання соборної літературної мови для всіх членів Гуртка.

в. Уряджувати прилюдні віклади на

теми мовознавчі, а головно з життя рідної мови.

г. Уряджувати гурткове читання мовознавчої літератури й дискусію над прочитаним.

г. Уряджувати гурткове читання творів кращих рідних письменників і дискусію над мовою й стилем того письменника. При такім читанні Мовний Дорадник навчає літературної вимови.

д. Уряджувати товариські сходини з обов'язком говорити на них тільки соборною літературною мовою.

е. Уряджувати такі театральні вистави й літературні вечорі, щоб їх учасники вживали зразкової літературної мови й вимови.

е. Розповсюджувати серед широкого громадянства мовознавчу літературу.

ж. Досліджувати свою місцеву говірку (Як це робити — див. „Рідна Мова“ ч. ч. 16, 18 і 19).

з. Тримати живий науковий зв'язок із рідномовним місячником.

и. Дбати, щоб у кожній місцевій школі конче працював „Гурток плекання рідної мови“.

і. Звертати особливу увагу на навчання рідної мови молоді з чужомовних шкіл.

й. Уряджувати врочисті „Свята Рідної Мови“ (декламації, співи, відчити).

15. Кожний член Гуртка мусить добре

й глибоко знати цілу „Науку про рідномовні обов'язки“.

16. Кожний член Гуртка мусить завжди пам'ятати й ширити серед громадянства оці головні рідномовні гасла:

а. Для одного Нарóду — одна літературна мова й вимóва, один правопис.

б. Ніхто не може знати своєї літературної мови, не вчівшись її.

в. Всі працюймо для збільшення культури своєї літературної мови.

г. Говорім і пишім тільки соборною літературною мовою.

г. Тільки той свідóмий громадянин, хто добре знає свою літературну мову й допомагає її розвиткові.

17. Кожний член Гуртка конче пильно читає, а по можливості й передплачує свій рідномовний орган та всі його видання, а також заохочує до того всіх своїх знайомих.

18. Кожний член Гуртка міцно й свято оберігає рідномовну кáрність, цебто сумлінно виконує всі пріписи „Науки про рідномовні обов'язки“.

19. Кожний член Гуртка обов'язаний уживати в розмовах і на письмі тільки соборної літературної мови й заохочувати до того й своїх знайóмих.

20. Члени Гуртка при розмовах конче виправляють одін óдному помилки супроти своєї соборної літературної мови. Ображатися за ці поправки невільно.

21. Мовний Дорадник з доручення Президії, керує мовознавчою працею Гуртка або й кожного члена зокрема.

22. Мовний Дорадник раз на півроку перевірює успіхи рідномовної молоді, а про наслідки цієї перевірки доповідає Президії та річним Загальним Зборам.

23. В разі потреби й можности Загальні Збори або Президія можуть установити платню Мовному Дорадникові за його працю.

24. Президія Гуртка дбає, щоб у Гуртку конче відбулися виклади або дискусії на головніші рідномовні теми.

25. Президія Гуртка дбає, щоб кожний свідомий юнак чи юнка бодай два роки попрацювали в Гуртку.

26. Президія Гуртка дбає, щоб при Гурткові конче існувала Бібліотечка рідномовних мовознавчих праць.

27. Кожний член Гуртка дбає, щоб уся його родина читала приступну мовознавчу літературу й говорила тільки своєю літературною мовою.

28. Кожний член Гуртка повинен навчати дітей своїх рідної літературної мови.

29. Кожний член Гуртка обов'язаний перечитати й передумати головнішу мовознавчу літературу, що її вкаже Мовний Дорадник.

30. Кожний член Гуртка повинен мати

в себе найпотрібніші підручні й довідкові рідномовні мовознавчі праці.

31. Кожний член Гуртка повинен мати в себе свій Статут і добре його знати й виконувати.

XXXVI. Свято рідної мови.

1. Ціле суспільство, особливо вчительство й духовенство, мусить пильнувати, щоб у кожній місцевості щороку уряджувалось найурочистіш „Свято рідної мови“.

2. Головні завдання „Свята рідної мови“: а) вияснення громадянству величезного значення для нації рідної мови, б) звелічення рідної мови, і в) пропаганда головних рідномовних гасел і науки про рідномовні обов'язки.

3. Програма „Свята рідної мови“: а) доповіді про значення рідної мови, б) вияснення головних рідномовних гасел і обов'язків, в) декламації й співи для звелічення рідної мови.

4. „Свято рідної мови“ розпочинається й закінчується рідномовним гімном.

5. „Свято рідної мови“ уряджується в день пам'яті якогось видатного нашого письменника або 11 (24) травня, — день пам'яті апостолів рідної мови — св. Кирила й Methodія.

6. Впорядчики „Свята рідної мови“ пильнують, щоб на Святі були присутні

всі кола громадянства, а найчисленніш — шкільна молодь.

7. Учні старших клас середніх шкіл та всі студенти клас вищих обов'язані стати до розпорядимости впорядчиків „Свята рідної мови“.

8. Прибутки від „Свята рідної мови“ йдуть виключно на рідномовні потреби даної місцевости: а) на поповнення рідномовної бібліотеки місцевих культурно-освітніх товариств, б) на передплату рідномовних журналів для них, і в) на безплатну роздачу незаможнім дітям, особливо ж чужонаціональних шкіл, рідномовної літератури.

XXXVI. Рідномовний гімн.

1. Кожний нарід, як державний так і недержавний, мусить мати свого рідномовного гімна.

2. В рідномовному гімні ясно змальовується ставлення до своєї рідної мови й вогненно закликається цілий нарід шанувати й кохати свою рідну мову, як найбільший всенаціональний скарб.

3. Ось рідномовний гімн українських емігрантів, що його написав Спиридон Черкасенко:

О рідна мово, скарбе мій!
В мертвотних напастях чужини
Ти — мій цілющий, мій єдиний
Душі підбитої напій . . .

Нехай гнобять за роком рік
Надій нездійснених наруга, —
В тобі міцна моя потуга,
На всі скорботи певний лік.

І в краї рідному терпінь —
Путі недовідомі Божі! —
Стоїш ти гордо на сторожі
Народніх прагнень і святинь.

Плюндрів все хижак лихий:
Мій рідний край — сумна пустиня...
Лиш ти стоїш, як та твердиня,
О рідна мово, скарбе мій.

ЗМІСТ „НАУКИ ПРО РІДНОМОВНІ ОБОВ'ЯЗКИ“

		Ст.
	Передмова	1
I.	Рідна мова й народ	7
II.	Держава й рідна мова	7
III.	Найперші рідномовні обов'язки кож- ного громадянина	9
IV.	Десять найголовніших мовних запо- відей свідомого громадянина	11
V.	Для одного народу — одна літера- турна мова	12
VI.	Для одного народу — одна літера- турна вимова	19
VII.	Для одного народу — один правопис	20
VIII.	Письменник і рідна мова	23
IX.	Преса й рідна мова	28
X.	Церква й рідна мова	30
XI.	Духовенство й рідна мова	33
XII.	Школа й рідна мова	35

		Ст.
XIII.	Учитель і рідна мова	37
XIV.	Батьки й рідна мова	38
XV.	Мати й рідна мова	40
XVI.	Молодь і рідна мова	42
XVII.	Спортові організації й рідна мова	42
XVIII.	Молодь початкових шкіл і рідна мова	43
XIX.	Середньошкільна молодь і рідна мова	44
XX.	Вища школа й рідна мова	46
XXI.	Студенти вищих шкіл і рідна мова	47
XXII.	Учні чужомовних шкіл і рідна мова	48
XXIII.	Позашкільна освіта й рідна мова	49
XXIV.	Театр і рідна мова	50
XXV.	Учений і рідна мова	51
XXVI.	Десять заповідей простого писання	53
XXVII.	Для одного народу — одна наукова термінологія	55
XXVIII.	Інтелігенти вільних професій і рідна мова	57
XXIX.	Державна служба й рідна мова .	58
XXX.	Десять рідномовних заповідей для емігранта	59
XXXI.	Рідномовні обов'язки в стосунку до чужинців	60
XXXII.	Рідномовні обов'язки в мішаних подружжях	61
XXXIII.	Чужі слова в рідній мові	62
XXXIV.	Мовне винародовлення	63
XXXV.	Статут „Гуртка плекання рідної мови“	64
XXXVI.	Свято рідної мови	69
XXXVII.	Рідномовний гімн	70

належить гасло "Для одного народу - одна літературна мова", що значно сприяло зближенню східноукраїнського і західноукраїнського варіантів української літературної мови. Випущені великими тиражами книжки "Чистота і правильність української мови" (1925), "Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних" (1934), "Сучасна українська літературна мова" (1935), "Наука про рідномовні обов'язки. Рідномовний катехизис" (1936), статті в журналі "Рідна мова" здобули йому авторитет серед найширших кіл українського громадянства.

Світове визнання Огієнку принесли фундаментальні праці з історії української культури, мови і церкви, які й нині не втратили свого наукового значення: "Українська культура" (1918), "Історія українського друкарства", т. I (1924), "Костянтин і Мефодій. Їх життя та діяльність. Історично-літературна монографія" (2 тт., 1927-1928), "Українська літературна мова XVI ст. і Крехівський Апостол 1560 р." (2 тт., 1930), "Повстання азбуки і літературної мови у слов'ян" (2 тт., 1937), "Візантія і Україна" (1954), "Українська церква за часів Богдана Хмельницького" (1956), "Князь Костянтин Острозький і його культурна праця" (1958), "Дохристиянські вірування українського народу" (1965), "Слово о полку Ігоревім" (1949, 1967), "Паїсій Величковський, його життя та праця" (1975) та ін. Творчим подвигом І. Огієнка є його переклад на українську мову Святого письма, виданий повністю у 1962 році.

Величезна й різностороння наукова спадщина Огієнка цілком заслуговує, щоб бути повернутою українському народові і зайняти належне місце у його нинішньому духовному й національному відродженні.

Пропонована вашій увазі книжка написана і видана 1936 року для українців Галичини й Волині, які перебували тоді під владою Польщі і зазнавали жорстоких соціальних і культурно-національних утисків, їхня мова була зведена до побуту, вивчалася лише в початкових та деяких середніх школах. Огієнко розумів значення рідної мови для виживання народу, тому всіляко пропагував і утверджував українську мову, бачачи у ній запоруку єдності і збереження української нації.

Нині, коли українська мова у всій Україні витіснена із сфери вищої і середньої спеціальної освіти, коли їй загрожує узаконена імперська двомовність, книжка Огієнка буде дуже потрібною і корисною всім, кому не байдужа доля рідної мови і майбутнє Української Держави.

Олекса МИШАНИЧ, доктор філологічних наук.

60 смі
50000 з

401
- 27. 11. 95 -

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ОЛЕКСА МИШАНИЧ,

*зав. відділом давньої української літератури
Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка АН України,
доктор філологічних наук.*

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Наука про рідномовні обов'язки" Івана Огієнка, покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності. Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

**ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ
ФОРМАХ:**

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

